

Ҷ. Шамбэзода'

ГУЛҒУНЧА'

ҶАМШЕД ШАМБЭЗОДА'

ГУЛҒУНЧА'

**Дар асосэ нусхаи с. 1937-умэ
чопэ Сталинобод.**

ШАХСЭ ИБТИКОРОТ

КҲҲЕВ

2012

УДК 811.221.32+82.1.221.32
ББК 84(5Тад-6Гор)
Ш 19

**Шанбезода Чамшед Гулгунча
(Тахаллус – Шанбезода Нодир)**

Мачмӯъаи шеърҳои шоири маъруф ва боистеъдоди Тоҷикистон Шанбезода Чамшед ба забони шугнонӣ.
Мағн аз рӯи наشري бо алифбои лотинии с. 1937 омода ва ба хуруфи кириллӣ баргардонда ва 8 шеър илова гардида, тасҳеҳ шудааст.
Муҳаррир ва ношир А. Ш. Бахтоваршоев.
Муаллифони пешгӯфтор ба забони тоҷикӣ
С. Климчитский, А. Ш. Бахтоваршоев. Тарҷумаи ҳоли мухтасарро
А. Ш. Бахтоваршоев навиштааст. Тасҳеҳи Х. Курбонوف.
– Ибтикороти шахсии А. Ш. Бахтоваршоев. – ш. Киев, с. 2012. 44 с.

УДК 811.221.32+82.1.221.32
ББК 84(5Тад-6Гор)
Ш 19

Нашир аз рӯи нусхаи с. 1937 ба хуруфи кириллӣ баргардонда ва тасҳеҳ шудааст. Барои кормандони илмӣ, донишҷӯён ва ҳаводорони забони шугнонӣ.

© Ч. Шанбезода, шеърҳо.
© А. Ш. Бахтоваршоев, алифбои такмилишудаи забони шугнонӣ, сарсухан, тарҷумаи ҳол.

Гузаштаҳои пурифтихори мо,
Ба ҷилва омаданд дар диёри мо...
А. Лоҳутӣ

Сарсухан ба наشري дуввум

Мачмӯъае ки ҳоло ҳадафи мутолеъа ва ё омӯзиши Шумост, яке аз аввалин китоб ба забони шугнонӣ аст, ки аз тарафи шоири боистеъдоди Тоҷикистон Чамшед Шанбезода ба қалам омадааст. Худи ҳамин як далелест барои омӯхтани он. Шоир бо вучуди ҷавонӣ аз суолҳои асосии ҳаёт бохабар буд ва ин ҳол ба мачмӯъаи шеърҳои он сифате мебахшад, ки мисоли онҳоро дар эҷодиёти дигар шоирони ҳамзамон, ба истиснои С. Айни ва А. Лоҳутӣ, ба ин барҷастагӣ наметавон мушоҳида кард. Бале, дар базӯи мавқеъи сухани шоир хеле тезу саҳт аст, лекин набояд фаромӯш кард, ки солҳои сиввуми асри XX дар Тоҷикистон вазъияти иҷтимоӣ низ фавқуллода буд. Солҳои навадуми асри XX ҳам вазъият дар ҷумҳурӣ хеле душвор гардид. Дар он замон ҳизби коммунист метавонист, ки тадриҷан ва бо як низоми муайян шакли иқтисодии ҷамъиятро тағир бидиҳад (яъне он кореро бояд ба анҷом мерасонд, ки дар соли 1924-ум онро В.И. Ленин пешниҳод карда буд – сотсиализм бо моликияти сахомии ом (кооперасия) дар қисмҳои мухталиф бо истифода аз воситаҳои идоракунии иқтисодӣ ва **дар асоси роҳбарии ҳизби коммунист**; Он равишро, ки ҳоло дар Чин мушоҳида мекунем). Дар замони 18 сол ҳамаи сарвате, ки халқи Шӯравӣ дар миёни тақрибан 60 сол андӯхта буд, аз тарафи фардҳои даррандаи одамсурат дуздада шуд ва ҷарҳи таърих пас баргашту дар натиҷа **ҷамъияти ваҳиши сармоядорӣ** дар аксари собиқ кишварҳои шӯравӣ бори дигар ба майдон омад.

Имрӯз аён аст, ки гурӯҳе аз доираҳои ҳукумронии Иттиҳоди Шӯравӣ аз раванқ додани ҷояи иқтисодии он очиз монданд, (мувофиқи гуфтаи шоир Шанбезода – **кори Шӯроро раванқ диҳем!**), ва ин кор имконпазир буд. Гурӯҳе аз роҳбарият на бо **душманони дохилӣ** (фаъолони моликияти хусусӣ ба воситаҳои истехсолот) ва на **хориҷӣ** (доираҳои ҳукумронии ШМА ва Уропи Ғарбӣ) мубориза мебуд ва зиёда аз он бо **қӯри назариявӣ ва беамалӣ дар роҳи такмили ҷамъияти сотсиалистӣ** ба гуфтори Мавлавӣ ба он кӯрмеше шабеҳ шуданд, ки гурӯҳе бедор карданд! Натиҷа – роҳи ҷамъият ба инкишоф баста шуд ва роҳи ҷамъияти пӯсидаи сармоядорӣ боз гардид. Халқи Иттиҳоди Шӯравӣ ҳеҷ гоҳ он хидмати хирсонае ки ба онҳо “Сегонаи Беловежская Пуша” ва “Устои Бозсой” расонидаанд, фаромӯш нахоҳад кард. Нотавонии

назариявии ин гурӯҳро дар мисоли яке аз аъзойш Л. Кравчук дидан мумкин аст. Ӯ дар миёнаи солҳои навадум изҳор кард: “– Бойҳо ва бенавоён пайдо хоҳанд шуд, яъне одамоне ки соҳиби миллион гривня (0,5 \$ млн.) хоҳанд буд ва фақироне ки 100 гривня (50 \$) доранд. Ва чораи дигар нест, дар ҳамаи дунё вазъият чунин аст”. Яъне ӯ соддалавҳона гумон мекард, ки фарқият дар сармоя баъни афроди ҷамъият на он қадар бузург хоҳад шуд, ҳудуди болояш на зиёдтар аз 10 ҳазор қарат. Воқеияти буржуазӣ ин гумони соддалавҳонаӣ ӯро қуллан ботил кард. Бо қўмаки беихтиёронии горбачовҳо, елтсинҳо, кравчукҳо, чубайсҳо ва дигар кўрмешҳои таърихӣ **фардҳои ваҳшии одамсурат (ФарВО)** бо сарвати бузург дар як тарафи ҷамъият пайдо шуданд. Дар тарафи дигари ҷамъият, аксарияти аҳлаш, ба лаби дараи бетаг, ки номаш бечорагист, дар зери фишори ин гурӯҳ дар таҳдукаи чону’ моли ночизи худ аст. Ин аст дар амал вазъи ҷамъият. Ва дурӯғи нахватоки Л. Кравчук, ки мегуфт, ки дар ҳамаи дунё вазъият чунин аст, аён мешавад, чунки вазъияти боло фақат дар он кишварҳоест, ки дар онҳо сохти сармоядорӣ ҳукмрон аст, дар он ҷое ки **мушти ночизи соҳибони мол (капитал)** ҳукмронанд ва **фақат манфиати табақаи сармоядоронро ҳифз мекунанд**. Халқи ин гуна кишварҳо беш аз пеш аз ин вазъият хабар меёбад ва он рӯзе дур нест, ки бо роҳбарии ҳизби эҳёшудаи коммунист ин сохти ҷамъиятиро ба хокрӯбадони таърихӣ биандозад.

Албатта, дигар афкори сабаби аз байн рафтани Иттиҳоди Шӯравӣ низ мавҷуданд. Масалан В. Нестеров мегуяд, ки суръати нисбатан пасти истеҳсолоти ҷамъиятии сотсиалистӣ бо муқоиса ба суръати истеҳсол дар “кишварҳои рушдқардаи” сармоядорӣ сабаби асосии аз байн рафтани Иттиҳоди Шӯравӣ шуд. (Ниг. рӯзномаи “Коммунист”-и Украин, № 88, 16.11.с. 2007). Дар амал ба шакли қулл “поя” барои суръати баланди истеҳсолот, ки беш аз суръати кишварҳои сармоядор бошад, мавҷуд набуд. Қисматҳои ҷудоғонаи “поя” мавҷуд буданд ва фақат бо ҳам васл кардани онҳо ва ба роҳ андохтани системаи кооперативӣ дар миқёси ҷамъият вазъиятро метавонист қуллан тағир бидиҳад. Албатта, системаи кооперативӣ, ки дар хусусаш суҳан меравад, бояд аз кооперативҳои муттақаллиби солҳои 90-ум фарқ кард.

Имрӯз, ки кишварҳои бузурги сармоядорӣ бо воситаи истифодаи қувваи харбӣ, иқтисодӣ, муҳолифатандозии дохилӣ ва дигар роҳҳои шабех ба роҳзанӣ кишварҳои дигарро рӯ ба харобӣ меоранд, бояд бо он роҳ рафт, ки вай дар ниҳояти қор ба ҳифзи ватани хеш мусоидат

кунад. Амалан ду роҳ мавҷуд аст: яке иттиҳод бо кишварҳои ҳамманфиат (имрӯз) ва дигаре сохтани аслиҳае, ки нархаш нисбатан ночиз, роҳи истифодааш хеле осон ва ҳам тавононаш қариб ба бомбаи атомӣ баробар (яъне Силоҳи Шикасти Мавзъ дар ояндаи наздик). Дар сурати сохтани чунин аслиҳа гурӯҳи одамоне метавонанд дар ҳар гуна кишваре онро бисозанд ва ба воситаи дастгоҳҳои алоқаи имрӯза берун аз хоки кишвари фишороваранда ҷойгир шуда онро мавриди истифода қарор диҳанд. Барои халқи кишварҳои бузурги сармоядорӣ чораи дигаре наметавонанд, ки доираҳои ҳукмрони пўсидаи худро зўран, яъне бо истифодаи қувва аз байн бибаранд, чунки кўрии синфии онҳо монетаи он аст, ки ҳамин қорро ихтиёран анҷом диҳанд.

Бо ин натиҷа муаллифро метавонанд тарафдори террор эълон кунанд. Лекин далелҳои зери таърихӣ ҳамин гуна харфҳоро ботил мекунанд. 1) Маргарет Тетчер, ки нахуствазири Британияи Кабир буд, изҳор дошт дар солҳои 80-ум, ки силоҳи атомии онҳо фақат воситаи муҳофизат аст аз кишварҳои бузург. (Зери истилоҳи “кишварҳои бузург” ӯ Иттиҳоди Шӯравиро дар назар дошт). Суоле ҳаст – аз чи сабаб дигар кишварҳои “хурд” наметавонанд, ки соҳиби силоҳи ҳифз аз кишварҳои бузург бошанд? Ҳатмӣ нест, ки ин силоҳ атомӣ бошад. 2) Доираи ҳукмрони Британия дар миёни 300 соли охир ҳаёти даҳҳо миллион одамонро аз байн бурдааст. (Ниг. масалан ба рӯзномаи “2000”, № 6 аз 08.02. с. 2008). 3) Мувофиқи маълумоти институти UNI Wider 90% сарвати умумичаҳонӣ ҳоло дар ШМА, Уропи Ғарбӣ ва Япония аст. Сабаби асосии ин нобаробарӣ – мубодила фақат ба нафъи кишварҳои бузурги сармоядорӣ мебошад. Он гоҳ саволи асосӣ бояд ба миён ояд, ки **кишварҳои “хурд” ҳаққи ҳифзи манфиати қулли худро доранд ё надоранд? Бешак ки доранд!** Ба ин сабаб онҳо бояд аз **ҳама гуна (!)** имкониятҳои мавҷуда истифода баранд, то фишори кишварҳои сармоядориро дафъ кунанд ва ба қуллӣ онро аз байн бибаранд.

Акнун суҳане аз **ФарВО – даррандағони ҷомеа**. Бо ҳисоби на он қадар мураккаб ҳоли ин фардро, масалан дар Руссия, барои худ ошкор метавон сохт. Даخلي умрии қулл (ДУК) ба ҳисоби миёна дар Руссия дар солҳои охир тақрибан ба 264 000 \$ баробар аст. Ин адад натиҷаи ҳисоби зер аст: $ДУК = (\text{дахли солиёнаи миёна аз рӯи маълумоти омор}) \times (\text{дарозии миёнаи умр дар Руссия} - 18)$. Дар амал бояд миқдори соли қорӣ ба ҷойи дарозии умр мегирефтем, лекин аён аст, ки синни инсон аз соли қориаш бештар аст. Даخلي миёнаи якмоҳа, миёнаи оморӣ (статистикӣ) дар назар дошта мешавад, дар Руссия $(8700 + 3400)(1 - 0.13)/24 \approx 440$ \$ аст.

ДУК = 440x12x(68-18) = 264000. Дар ин чо андоз аз молро баробар ба 13 % гирифтём, ки амалан аз 20 % кам нест. Ин ададҳо аз рӯи маълумоти МЭМО, с. 2001, № 9, саҳ. 98, ки дар он дахли миёнаи солони ҳар фард 8700 \$ ва рӯзномаи “Аргументы и факты в Украине”, № 26, с. 2006 пайдо шудаанд, ки дар он дахли солони ба 3410 \$ ба қалам дода шудааст. Ба ҳамин тариқ, сокини Руссия, ки дар миёни 15 сол сарвати баробар ба 8 млн. доллар андӯхтааст, мумкин ки ФарВО бошад, валекин ин ҳатмӣ нест. Сарват бештар аз 100 баробари дахли қуллӣ аст. Лекин шахсе ки миёни 15 сол дар Руссия сарват ба андозаи 80 млн. доллар ҷамъ кардааст, яқин ки ФарВО аст. (Дахл на кам аз 1000 дахли қуллӣ миёна!). Аён аст, ки фарқи нисбӣ дар қобилияти шахсон метавонад беш аз 1000 баробар бошад, лекин имкони фарди оморӣ ҳеч гоҳ аз ду фарди оморӣ зиёд нест. ФарВО масалан, дар ШМА аз сарвати тақрибан баробар ба 125 млн. доллар шурӯъ мешаванд, лекин амалан бо ин гуна сарвати бузург фарқ байни сарвати баробари 100 млн. доллар ва ё 500 млн. он қадар ошкор нест.

Роҳҳои таърихи мубориза бо ин гуна афрод чунинанд. Агар аз шоири бузург М. Саъдӣ шурӯъ кунем, бояд бигӯем, ки сирати ин гуна фардро бо мисраи зер метавон шарҳ дод: – Ки дидам оқибат, худ гург будӣ!

Дар замони ба вучуд омадани ҷамъияти сармоядорӣ дар Руссия А.С. Пушкин бо ҳикояти “Дубровский” ишора ба он карда буд, ки бо сарватмандон ҳамчун бо роҳзанҳо муносибат бояд кард. Г. Скворода, файласуфи Украин дар хусуси одамоне ки чони гург доранд, навишта буд, лекин роҳи мубориза бо онҳоро нишон надодааст. Н. В. Гогол дар достони “Чонҳои мурда” миллионерҳо ҳамчун зоти одамӣ, ки шабех ба сағони лаинанд, ба қалам додааст. Ба ғайр аз ин, нависандаи машҳур дар достонаш шарҳ додааст, ки чи тавр баъзе одамон ба тезӣ ба ФарВО мубаддал мешаванд: “– Хеле зуд ҳама чиз дар инсон тағйир меёбад, дар як лаҳзае дар ботини ӯ кирми мудҳише пайдо мешавад ва ҳамаи шираи зиндагиро худсарона ба коми худ роҳӣ мекунад. Шавқ ва ниёзи одамӣ дар аввал мутеъи ӯянд ва баъд аз он ки инони онҳо аз даст рафт, ҳукмфармои ваҳшатноки ӯ мешаванд”. Шавқи сарватандӯзӣ яке аз он балоҳост, “Сарватандӯзӣ – гуноҳи асосист, ба ин сабаб дар ҷомеа корхое пайдо мешаванд, ки номи онҳоро ҷомеа **кори бе оқибату баракат** ниҳодааст”. Табадуллот дар ботини шахсон, ки аз ҳеч кадом ҷинояте рӯ нагардонда сарват андӯхтаанд, ончунон аст, ки Н. В. Гогол шарҳ додааст. Дар охири достони Н. В. Гогол барои ҳалли масоили ҷамъиятӣ низ роҳзанҳо пайдо мешаванд, яъне дарди бадро давои бад...

Агар ба Фаронса рӯ орем, масалан ба нависандаи машҳур А.Дюма (падар), он гоҳ ду равиши корро мушоҳида мекунем: а) қатл; б) бадали қуллии сарвати ФарВО ба ивази озодӣ (қисмҳои аз романи “Граф Монте Кристо” (ниг. тарҷ. ба русӣ), ки қаллобе ки санги гаронбаҳоро бо қиммати ночиз харида буд, бо корд қушта шуд ва миллионерро водор мекунад, ки аз гушнагӣ миллионҳои худашро ба як мурге иваз кунад).

Дар Руссия дар натиҷаи Инқилоби Бузурги Октябр ҳамаи сарвати ФарВО-ро мусодира карданд. Бештари онҳо қушта шуданд, ба он сабаб, ки бо зӯри силоҳ мехостанд, ки имтиёзҳои беадад ва сарвати худро ҳифз кунанд. Муборизаи байнигурӯҳӣ (синфӣ) хеле шадид шуд, чунки буржуазияи рус рӯҳан дар афзалияти худ бар “оммаи сиёҳбаҳт” (пролетариат) боварӣ дошт ва то он замоне ки пролетариат зӯран ин ҳаёли пучи ӯро бо аксарияташ аз байн бурд. Муборизаи шадид, ки бо мероси вазнини руҳии ҷанги қаблӣ, муҳосира, дараҷаи пасти иҷтимоии замони пеш бо ҳам қатӣ ва махлут шуда буд, натиҷаи манфӣ низ дод – хеле одамоне ки дар асл сарватманд набуданд, бидуни гуноҳе қурбон шуданд. Лекин уллоси мочасағони буржуазӣ бобати ин кор имрӯз – ин дар асл яке аз роҳхост, ки бо он сарватмандон мехоҳанд пролетариатро аз кори асосии ӯ – аз байн бурдани буржуазия аз арсаи сиёсии ҷамъият – мунҳариф кунанд.

Ҷинояткорон, яъне ФарВО фақат як далелро эътироф мекунад ва он далел қувва аст. Пролетариат чораи дигар надорад, ба ҷуз он, ки бо роҳбари ҳизби худ ҳамаи гуруҳони муштарақманфиатро яке кунад ва зӯран ҳокимияти ФарВО-ро аз байн бибарад. Он гоҳ дар ҷомеа шароити ба вучуд омади ин гуна фардҳо дигар пайдо нахоҳад шуд. Ба худи ФарВО бояд бо усули А. Дюма рафтор кард. Он гоҳ масъалаи таърихӣ, ки онро К. Маркс ба миён гузошта буд (Капитал, ҷ. 1, боби VII) – **омма бояд муште ғосибонро бесарват кунад** – ҳалл мегардад.

Ин аст натиҷае, ки баъд аз мутолиаи ин китобча ба он расидаам. Дигар ба орзуи саломатӣ ва ба мақсадҳои баландпоя расидани Шумо, хонандагонии азиз, ин сарсуханро ба поён меорам.

Алигавҳар Бахтоваршоев, Киев, 22.11. с. 2006 - 30.04. с. 2009.

Сарсухани нащри аввал

Сарояндаи ашъори ин маҷмӯа рафиқ Шанбезода дар соли 1908, дар кишлоки Тингхон, дараи Шоҳдара таваллуд шуда, кӯдакиашро дар ҳамон ҷо гузаронидааст.

Табиати сахт, аммо шавкатангези Шоҳдара – бо кӯҳсори сар ба фалак кашида, бешазори зич, доманаҳои кӯҳӣ, ки чарогоҳи ғизолон буда, дар ҷангалҳои бабрҳои дарранда макон доранд, замистонҳои замҳарири Шоҳдара, ки аз шиддати сармояш “ғизолони кӯҳӣ дар ҷустуҷӯи гармӣ худро ба оғӯши харсангҳо меандозанд”, ва қадри як мижа ҷубғула баробари як уштур тилло; зиндагии ба худ махсуси тоҷикони Помири Ғарбӣ, дар ҳофизаи шоир ва дар бисёртарини шеърҳои ӯ таъсири равшан гузоштааст.

Бинобарин шеърҳои ки дохили ин маҷмӯа шудаанд, – “Хоҳдара” шитойэ” – “Хунукии Шоҳдара” тасвири сармои замистон буда, як навъ характери маҳаллӣ дорад, ва бо образҳои равшан, ки танҳо дар шароити Шоҳдара пайдо шуда метавонанд, ба ин шеър хусни алоҳида мебахшанд, пур аст.

Адабиёти васеи халқии тоҷикони Помир, дубайтиҳои лирикии дилчасп – “Даргил модик” (Ғам хӯрдани модар дар интизори фарзанд), сурудҳои лирикии ё ки юмористӣ, – “Соз”, ва сурудҳои пурназокии гаҳворагии “Лалаайик” (Аллаи модар), шоирро бо образҳо, нағма ва вазнҳои худаш аз синни кӯдакӣ печонда гирифта буд, ки ин барои шоир як навъ китобхонае буда, дар асарҳои бадеии ҳамон адабиёти халқ ҳиссиёти аввалини бадеии шоир тарбия гирифтааст, низ ҳамин адабиёт бо захираҳои забонӣ ва равшаниии образҳо эҷодиёти ӯро бой ва пурра кардааст. Шамбезода дар шеърҳои худаш аз образҳо, тавсиф ва истиораҳои фолклори Шуннон васеъ истифода мекунад. Инҳо асарҳои ӯро бо калимаҳои рангоранг зинаг дода ба оммаи васеи меҳнаткашонии Помири Ғарбӣ наздик ва фаҳмо кардааст.

Аммо ба эҷодиёти Шамбезода на танҳо фолклори Шуннон таъсир кардаасту бас, балки адабиёти тоҷикӣ – шеърҳои Лоҳутӣ, шеърҳо ва румонҳои Садриддин Айний, ки шоири ҷавон дар давраи талабагӣ дар Сталинобод ва баъдҳо дар Тошканд бо онҳо ошно шуда буд, ба нафосати эҷодиёти ӯ таъсири бузурге доранд.

Шоир ба шеърҳои Лоҳутӣ диққати алоҳида дода тақрибан ҳаммаи шеърҳои ӯро аз ёд карда буд, ки равшаниии вазнҳои онҳо дар шеърҳои шоир роли тарбиягии алоҳида бахшиданд.

Устои румони тоҷикӣ Садриддин Айний ба эҷодиёти шоир бо ҷозиба ва ёрмандии шахсии худаш таъсири бузурге расонидааст,* ки ин махсусан дар асарҳои тоҷикии нависанда ошкорост ва аз ҳамин ҷиҳат юбилеии классики адабиёти имрӯзаи тоҷик Садриддин Айний аз тарафи шоир бо ҳиссиёти гарму ҷӯшон пешвоз гирифта шудааст.

Ҳоҳ дар ашъори тоҷикӣ ва ҳоҳ дар шеърҳои шуннонии шоир, Бадахшонии Кӯҳӣ ҳамон марказро ташкил мекунад, ки диққати эҷодии шоир махсусан ба он мутаваҷҷеҳ шудааст. Ин Бадахшони Кӯҳии сотсиалистие мебошад, ки роҳҳои шоссе, колхозҳо, айропланҳо, мактаб ва занҳои босаводи озод дорад.

Муҳаббати шоир ба ҳамон Бадахшон мутаваҷҷеҳ аст, бинобарин боқимондаҳои ҳаёти кӯҳна, ки ҳоло тамоман решақан карда нашудаанд, ӯро ба ҳаяҷон медароварад.

Шоир бо ғазаб ва ҳаяҷон ба ин камбудихо дармеафтад. Шеърҳои “Уо пир!” (Эй пир!), “Йо ту, йо ту наан қатэ гап!” (Бо ту, ё бо модарат гап дорам) аз ҳамин қатор мебошанд.

Дар шеърҳои “Балвот гааш” (Балво ва ё шикасти кор), “Бойат, ешуонат, батрак вяхтэ калхоз ташкилдъэдад” (Бой, эшон ва батрак дар айёми ташкил кардани колхоз) шоир бойҳо, эшонҳо ва бюрократҳои масхара мекунад – ба намуди хандаовар нишон медиҳад. Шеъри шӯхонааш “Сурхуун” ба мавзӯи сурудҳои ҳаҷвии Шуннон наздик аст. Шеъри “Офарин, руушт аскарен!”** (Офарин, аскарони сурх!), ки ба аскарони мадани бахшида шудааст, бо муҳаббати Бадахшони Кӯҳии Советӣ лабрез аст.

Дар масъалаи форма ва вазн шоир дар тахти ду таъсир аст. Аз як тараф вазни зарбагӣ-ҳичоии адабиёти халқии Шуннон, аз тарафи дигар вазни арӯзии тоҷик. Шоири Шуннон Шамбезода, ки пеш аз вай шоири дигаре ба забони шуннонӣ кор накардааст, маҷбур аст, ки дар эҷодиёти худаш вазнҳои нав ва формаҳои нави вазни шуннониро дарёбад.

Ҳамин маҷмӯа яке аз муваффақиятҳои аввалин аст дар ин соҳа. Шеърҳои ҷудогонаи Шамбезода ба забони шуннонӣ то ҳол дар китобҳои мактабии шуннонӣ ҷой карда буданд. Ин маҷмӯа, ки ба забони шуннонӣ аввалин маҷмӯаи шеър ҳаст, то чи дарача тараққӣ кардани маданияти миллишакл ва сотсиалистимаҷмуни Тоҷикистонро нишон медиҳад.

То Инқилоби Октябр забони шунноӣ алифбо ва хат надошт, бинобарин ташаббусҳои ҷудогонаи эҷодии тоҷикони Помир ба забони модариашон аз даҳан ба даҳан нақл карда шуда ба тезӣ фаромӯш мешуданд. Дар асоси алифбои лотинӣ сохта шудани алифбои шунӣ шароити зарурии тараққиёти босуръати маданияти вилояти мухтори Кӯҳистони Бадахшонро таъмин намуд, ва ба инкишофи эҷодиёти миллии ба забони модарӣ имконият кушод.

Ҳамин маҷмӯаи ашъор тӯҳфаи аввалини адабиёти шунӣ буда, чизе ки дар ин маҷмӯа дида мешавад, дар оянда чизи бисёре ваъда мекунад.

С. Климчитский.

*ичро кардааст

**"Ғаҷидға боғ" (Боғи ҷавонон)

СОЗЕН

ГААЦГИДЪА' БОҒ

Булбуленен Гаацгидъа' боғанд пиродъэ ас бу'ор,
Вьяадъ чирээввенат бу'оранд гал мээ въээдъ гулхел қарор.
Тар ху кор ар вьяхт ца саам,
 вьяадъ дадъ ди пуондтӑр мурд дъийен,
Пйц лаалат, шанд майгуун, гээв пуршуунчец, дичор.
Тар ху чйд ар вьяхт вийен, одамгарирден лап башаанд,
Сад савъор мемуон ца йодъд, луов нист мев цеманд губор.
Ййвьта йогъч вйрт ас зидуонат суодта дадъ пухтаан даравъ,
Ййвьта тар дарго зидйртат, декта дадъ кихът тар кицор.
Ййвьта йодъд, дъйд бесавъодард дарси навъ охуон чиновъ,
Ййвьта нодуонард исоб йод дъйд азор андар азор.
Зордъи торйкен чу равъхан ас ху хуш алфоз вьяадъ,
Чаалата' нодуонийен чууд ас мээ кишлоқанд фарор!
Шээри шйирйнум чу вьевард ас дилат чуонать дируст,
Музд агар дъен йо на дъен, вьяадъен калуон, вьев ихтийор!
Въээхъчум вьуз ар вьев даруунат судъчум айруонат дупал,
Чирдта вьуз дъаадъум ху зордъат,
 чаай му хурд зээзд мардикор?
Авдааум маргандийанд тйрйнакать луод: – Кин йи соз!
Шамбээода' шээри шаккарборэ чууд вьевард тайор!

Харағ, 18 мартэ 1934 сол.

ЦИЦАПИЦ

(Аз нуомэ одаменидэ хугьнуонэ
алифбэйарден зид ца вад.)

Зивэ Хугьнуонтэ алифбэ нахътйц,
Мурд нафорт, дадъ ху му чуон кихът
 бйц-бйц!

Ца вьинум вьам нивишйченак пйц,
Форт дадъ ас қаар зибанум тар чахъчйц!
Мита дъаадъум, йига зив зээм, хубум,
Зиддэ хугьнуонэ алифбэм, хубум!

Дис алифбэ кули гуорардаты пиц,
Йидга мис йатъчу бало маашард сиц!
Чис: – Рихъен луовд ху ама'ат залмак – виц,
Ту нафаамэт, кини дадъ мурд цицапиц!
Мита дъаадъум, йига зив зээм, хубум,
Зиддэ хугьнуонэ алифбэм, хубум!

Фаамэ – йид духьманэ очият пйрен,
Духьманэ шот, халйфаат, мйрен,
Духьманэ афйуунат, вьам таажйчен,
Мухтасар – духьманэ муфтхаарйчен!
Мита дъаадъум, йига зив зээм, хубум,
Зидди хугьнуонэ алифбэм, хубум!

Йид ца йодъд, пїрта ху ешуонэ бинээст,
Мааш ду'охуонта ху курбуонэ бинээст,
Гаацэ дээкуонта ху нодуонэ бинээст,
Ас ху додат, ху касотента ринээст,
Мита дъаадъум, йига зив зээм, хубум,
Зиддэ хугънуонэ алифбэм, хубум!

Йид ца йодъд, кадрэ калуомулло бест,
Цимудодъ саллайэ дуомулло бест,
Фука мїросэ сафїулло бест,
Қурбэ пїрдорита, вьовъайло, бест!
Мита дъаадъум, йига зив зээм, хубум,
Зиддэ хугънуонэ алифбэм, хубум!

Йид ца йодъд, арфэ араб бекор суод,
Батракэ мурдъадаахатъ вьухъйор суод,
Одамэ оби замуона хор суод,
Мардум ас илмат унар безор суод,
Мита дъаадъум, йига зив зээм, хубум,
Зиддэ хугънуонэ алифбэм, хубум!

Дадъта луом: – Йорэ дъа, е хуучайэ нуур!
Ногэ йид шитқарийак маакихът зуур!
Халқэ Хугънуон фука кихът ас дам туур,
Дадъ ика' метъ ца башаандат, мунд суур!
Мита дъаадъум, йига зив зээм, хубум,
Зиддэ хугънуонэ алифбэм, хубум!

Тошканд, 1931 сол.

ТУ ЙО ТУ НААН ҚАТЭ ГААП

А гаац, ту дарбакалэ! Йо ту, йо ту наан қатэ гаап.
Лап одаменен пэ дивэ, йо ту, йо ту наан қатэ гаап.
Йи бой, йи очэ, йи милло, йи кїна' мингбошэ
Нурен ца хаавч таматэ, йо ту, йо ту наан қатэ гаап.
Ту дод қатїрен ца чугъч нақл, бачгилаайен хъудъч,
Ниғуогъ ба мухтасарэ, йо ту, йо ту наан қатэ гаап.
Фукать ту хехъэтилаабїч, ата' фукать хьуончэ,
Ниғуогъ ху бехабарэ, йо ту, йо ту наан қатэ гаап.
Ту додта вьев қатэ айвьуон миғуунд ту кихът савьдо,
Йид ас ту беунарэ, йо ту, йо ту наан қатэ гаап.
Му гаап ца зээзэ агар, мунд му руубаро иқдис:
Йа хьой, а кабкэ дарэ, йо ту, йо ту наан қатэ гаап.
Ца хьойэ савьэ ту милло ху дадъ ху зирїот мис
Ас илмта пурунарэ, йо ту, йо ту наан қатэ гаап.
Дитїрта мардумэ редъчин пэ лап пиро дьодъчин,
Ту чаалд* сарбасарэ, йо ту, йо ту наан қатэ гаап.
Дитїрта мардумэ муфтхор, йаанэ бойат пїр
Ту чаалд дарбадарэ, йо ту, йо ту наан қатэ гаап.
Дитїрта кишвьарэ шууронд ху наслэ ойанда
Ту чаалд серунарэ, йо ту, йо ту наан қатэ гаап.
Дитїрта, е гулэ Хугънуон, йақїнатъ ас Қамшед
Пихундэ мунтазирэ! Йо ту, йо ту наан қатэ гаап!
Харағ, 1932 сол.

* чаалда

**БОЙАТА', ЕШУОНАТ, БАТРАК ВЪАХТЭ
КАЛХОЗ ТАШКЙЛДЪЭДАНД**

1. Бой:

I

Каммунйстента кинен калхозэ,
Вьидаруунандита суод кудбозэ,
Йэ фитйр тйрта кинен чуонбозэ,
Е худьой, мулкта ачаб носозэ!
Фикрэ Шууро ца ринээсаам, ца башаанд,
Каммунйстен ца бинээсаам, ца башаанд!

II

Ййвьать дек суод – фука нуобаттэ қатор,
Ййвьать кулчаат, вьэ хаарйч дъу азор,
Ййвьать чйд – вьиндэ на нээхат, на кицор,
Мурдъадаах батракакен мааштэ савьор,
Фикрэ Шууро ца ринээсаам, ца башаанд,
Каммунйстен ца бинээсаам, ца башаанд!

III

Е худьой! Олатэ мааш ганда' сут,
Хуонэ мулк камбағалард банда' сут,
Пйр дирууғ луодэху хьарманда' сут,
Ту қарор, мунд му дар-а баста' сут!
Фикрэ Шууро ца ринээсаам, ца башаанд,
Каммунйстен ца бинээсаам, ца башаанд!

2. Ешуон:

IV

Қадрата' қурб му таморанд шич нист,
Қадр мунд хехьат таборанд шич нист,
Чордасола' му каноранд шич нист,
Гардъапйдзйч му кицоранд шич нист,
Фикрэ Шууро ца ринээсаам, ца башаанд,
Каммунйстен ца бинээсаам, ца башаанд!

V

Вьоймадорард шич азойимчэ набофт,
Гьинта мотьец милойимчэ набофт,
Ху вьазйфаатэ ху қойимчэ набофт,
Мууминен зордъта цараанг дадъ нахьичофт?!
Фикрэ Шууро ца ринээсаам, ца башаанд,
Каммунйстен ца бинээсаам, ца башаанд!

VI

Фаамэ, саркорита калхозанд бест,
Қадрэ пйрдорита калхозанд бест,
Пйр унардорита калхозанд бест,
Пуондэ муфтхорита калхозанд бест,
Фикрэ Шууро ца ринээсаам, ца башаанд,
Каммунйстен ца бинээсаам, ца башаанд!

3. Батрак:

VII

Йувь'о, мев налғахьэ бемаано чис!
Мев дирууғууйэт, мев даавьо чис!
Мев кахьогйрэт, мев ғавьго чис,
Бойэ бозорэ, ту мев савьдо чис!
Фикрэ Шууройита равьнақ дъаадъаам,
Корэ дээқуонэ муаллақ дъаадъаам!

VIII

Мурд бакор нист ту бийихьтат, ту мийихьт,
Лап дирууғ луовэ, ту обрууй фука рихьт!
Хьочэ ас дуузахат, вьаадаайэ бийихьт,
Ас бийихьт бйдэ йи мут йогьчат пихьт!
Фикрэ Шууройита равьнақ дьаадьяам,
Корэ дээкуонэ муаллақ дьаадьяам!

IX

Маашта калхоз қатэ чаққуон-чаққуон
Тар социализм римийаам ас дээкуон!
Ту чиновь каалвьарамат саргардьюон
Ас зибо дадь йадэ лаққуон-лаққуон!
Фикрэ Шууройита равьнақ дьаадьяам,
Корэ дээкуонэ муаллақ дьаадьяам!

Харағ, йанварэ 1933 сол.

ХОХЬДАРА' ШИТОЙЭ

Ай Хохьдара' шитойэ, туйат нур бало миғуунд,
Нур паалавьуонэ гаарм ту хез бенавьо миғуунд!

Нахчйрэ тезэ чобукэ хушгаазайена чис –
Зарвьйн пэ таах ас айбатэ ту руудапо миғуунд!

Лозар ца вьюоғд пэ саргайэ кууйен шито пэ пйц,
Луов дьйд тирохь ту рехьайэ чуон бад садо миғуунд.

Дарвьуюғд ца дьед мэ хьуудз, ача йақдам қарор накихьт,
Нуобандэ луортгэ фарбийэ сериддао миғуунд!

Артаам* йи халта' гармэ пэ бозор мэ вьахт ца вйрт,
Тар цем вьэ молт халойиқи мааш туутийо миғуунд!

Ас сахт ага мэ вьахт ца тилаабэ йи сээха жйз –
Йээст дадь ту пйц йу чахьбуцэ серишгийо миғуунд!

Хйрт дадь қасам худьойтэ, йи дйдаайэ мурд ца дьодьч,
Пуутгьч қаадтэ сээх нур йи хьитур додьэ тилло миғуунд.

Хохьдара', 01.01.1933 сол.

* Ар таан

БАЛВЬОТ ҒААШ

(Аз точикторг мансабпарастен нуом)

I

Дээқуон му луодэ – Кола’!
Тулу му дьуст вьэ хола’,
Аам налғахь кихьт, аам нола’!
Луодум: – Кола’ лаак пэ мааш,
Таам най, андйзд балвьот ғааш!

II

Дээқуон чу дьуст ар бируут,
Ас маашэ луод мууза’ат буут,
Тулу маашам вьирд завьуут!
Буутат мууза’ лаак пэ мааш,
Таам най, андйзд балвьот ғааш!

III

Ас йи дээқуонэ дьумрут,
Зохьтум пйндз суом, нахьтууйд кут!
Дивихьтум дадъ вьирд ху мут,
Луодум: – Пйндз суом лаак пэ мааш,
Таам най, андйзд балвьот ғааш!

IV

Са’аарард во йат йу дунг-дунг,
Ху каалэ сент, вьэ нуск фунг,
Кола’ авен пэ мааш чунг!
Луодум: – Кола’ лаак пэ мааш,
Таам най, андйзд балвьот ғааш!

V

Базуураам вууст ааднуома’,
Дээқуоненаам чууд хафа’,
Хьемуонаам сат, нист фойда’.
Ааднуома’ фук лаак пэ мааш,
Таам най, андйзд балвьот ғааш!

VI

Икид нист на’ беудда’
Панча’ мис луовд мошйна’?
Азйзбек, икдис бофт на’?
Мошйнахел лаак пэ мааш,
Таам най, андйзд балвьот ғааш!

VII

Ху чанчолаам чууд оғоз,
Мааш гуфтугууй сут дароз,
Шамбэзода’ чууд ди соз,
Ди созат-моз лаак пэ мааш,
Таам най, андйзд балвьот ғааш!

Харағ, 1933 сол.

УО ПӢР

Ту буонен тулу* ваздок, ту дьуст баайен, ата' тут пӢр,
Вачэддйнак ту дьустат, халқэ нофаамард кинэ тафсӢр.
Фукать некат бадэ динио кинэ вьобаст пэ вьев тақдӢр,
Ди фаандтет боғэ дээқуон дьикт

ата' вьирд боғэ чаннат вэ.

Ту йиллаайат дирууғенец

му қаар икдис сифӢдъч, уо пӢр,

Му вартъ подьен ту дод гээванд,

ту наан цеманд му чаалак тьӢр!

Ту зирйотен, дзуллат ғулла', ғидъа' то ғаац, фукать

милло,

Йи бечора' ризӢн то суод пэ мактаб, вьедъдэ дадь ғавьғо:

Худъой аска' римодъч ғааценэ ноқис мис кинет дуоно?

Ди шетуонитгэ чуд ас халқэ машриқ оламанд расвьо!

Ту йиллаайат дирууғенец

му қаар икдис сифӢдъч, уо пӢр,

Му вартъ подьен ту дод гээванд,

ту наан цеманд му чаалак тьӢр!

Йэ одам, чис, ту укмец қозэ, йӢвь мӢрат халӢфа'

судъч,

Ту йиллаайат дирууғенец халқэ мээнаткахь ту банда'

судъч,

Ту чавьрат зулм қатӢр

фукройэ мулк ас хуона' канда' судъч,

*тилу

Ту инсофат, ту адл, ас ростать, е зоғовэ, тарка' судъч?

Ту йиллаайат дирууғенец

му қаар икдис сифӢдъч, уо пӢр,

Му вартъ подьен ту дод гээванд,

ту наан цеманд му чаалак тьӢр!

Ту шартец новьсала' ғаац беғамать чордорэ бойад кихьт,

Ху зот чаат пиндзсала бачча' укууматдорэ бойад кихьт,

Ситамгар кор ачать маакихьт, ата' муфтхорэ бойад кихьт,

Ситамкахь вет, вьэ зирйотард хизматгорэ бойад кихьт,

Ту йиллаайат дирууғенец

му қаар икдис сифӢдъч, уо пӢр,

Му вартъ подьен ту дод гээванд,

ту наан цеманд му чаалак тьӢр!

Азор фаанд дъаадъэ мардум, ног ди баанаатӢр йэ курта'

зээм,

Тамор дадь чуугь кинэ, ногин ди баанаатӢр йэ салла' зээм,

Дъу тихьтов дъаадъэ ногин иқди баанаатӢр йэ тукма' зээм,

ЧипӢц тьӢранд ху даадъ куор пиш чиновь,

ногин йэ такка' зээм,

Ту йиллаайат дирууғенец

му қаар икдис сифӢдъч, уо пӢр,

Му вартъ подьен ту дод гээванд,

ту наан цеманд му чаалак тьӢр!

Харағ, 1933 сол.

ЗИМИСТУОН

Зимистуон йодъд, авьо фукчотъ шито кихът,
Фукать мардум ху зирйот руубаро кихът:

А зирйотен, шито хъац маабирээзет,
Пэ каалдаардъат пэ кээхак мубтало кихът!

Зимистуонандэ дъйс метъец ца вед абр,
Въэ амбочанд фақат йак бор авьо кихът.

Жинич, чис, ас авьо вихъкймцакаты вьохът,
Цараанг айвьуон мэ вьахганд вид, чаро кихът?

Агар беморат ас нодуонэ даардъен,
Са тар мактаб, муаллим турд давьо кихът.

Илоц йаст, йос ху зирйот мис пэ мактаб,
Ки таамйин вет* ху дарсен лаак адо кихът.

Тошканд, 1930 сол.

* вьет

КЇНААТ НАВЪ МАКТАБ

Вьахтэ пехъанден ца хъээйд мардум алифбэйи араб,
Баадэ пиндз солат ца пехъцт, чорик алиф турд луод
тайоқ.

Бачгала' аавьол агар дуовум, йи йор бовьар накихът:
Хьочэ охуонандэ куудак нээхтэ вуд дъорг раангтэ қоқ.
Цуонд башаанд бачча' ага тар мактабэ кйна' ца суг,
Баадэ пиндз метъ йодъд, вьэ наан навъзент ху пуц,
дъед дар сирок.

Вьахтэ дедовъанд вьэ пйц думба' миғуунд
чилвьа'* ца дъод,

Суг йи хъаабать ас зақахъ
тъудъчин фируугъчбуц раангтэ қоқ!

Тар ху чйд бачча' йи дам бе рухсатэ охуон ца йат,
Наан ху баахъ нагъдзимт нимуо,
дод чууд ху баахъ ас чйд вьэ оқ.

Мактабэ навъанд, алифбойенэ навтйр шич ниғуогъ:
Баадэ пиндз метъ кихът ғидъа' турд нақл
ас Чйнат Ироқ.

То та йодъд тар мактабат фархъастта суод физкултурйст,
Пехъ-га-пехъ суод фарбидээт
саавьен вьэ нээдзен бехъдэ қоқ!

Тар ху чйдаты куудакен йак бор надъен пйдъ ас хушэ,
Дарс тайоренат кинен нодуонэ хъарманда' ат оқ!

Шич цавор солец ғидъа' тар мактабать беғам ца нйтът,
Каандэ дод кихът фикрэ, наанать чис, накихът йакбор
сирок!

Тошканд, 1930 сол.

*чульва'

БЕСАВЬОДЭ НЕСТЧҪИД ДАРКОР

Ай муаллим, дарсэ кйна' тар зибо лаакчид бакор,
Куудакекат ғуллайен хэйдовьтэ шич саайчид бакор.

Ай виродаар – дьуст ми дьустат иттифоқ савьет фукать,
Шич ху нааник зивтийать маашард китоб чопчид бакор!

Бесавьодинден зийуонен ас исоб мис беисоб,
Босавьодэ нааф агар луом, ас исобчид рист му кор!

Бесавьод аска' виред гаап, вьирд ца дьен арго сувьол
Босавьоден чис, тулу* вьевард амехья' гаап гайор.

Зээзд агар ар таам** му гаап, кутать му мақсад суод икид:
Куудакаат ғулла' ху бесавьодэ шич нестчид бакор.

Тошканд, 1930 сол.

*тилу

**таан

ОФАРҪИН, РУУШТ АСКАРЕН

Халқэ мазлуумет чу озод, офарҫин, руушт аскарен,
Мулкэ Шууройет чу обод, офарҫин, руушт аскарен!
Бой ца чууд дьиндуон тез, вьиндет вьэ дьиндуонен вирухьт,
Нотавьуонардет чу имдод*, офарҫин, руушт аскарен!

Масқара' бойанд ца вуд, дойим вьэ тифаст бар фалак,
Хахь хьацет чууд ар вьэ буллод, офарҫин, руушт аскарен!
Батрак ас бойат, ғулуом ас хуонат, дээқуон ас амйр
Хуб халосет чуудат озод, офарҫин, руушт аскарен!

Босмач арчо вьинт тама,

йакбора' вьуувд тар тйр зибйнт,**

Мулк аам осойахь, аам обод, офарҫин, руушт аскарен!
Шамбэзода' вьинт фукать икмев ху дадь луовд ас хушэ:
Офарҫин, сад офарҫин бод, офарҫин, руушт аскарен!!!

*амдод

**Йаанэ вьуувд қаабар тар тйр зибйнт.

МАСҚАРАБОЗ

Дарээғ икасмэ му буонен сафед, ата' гаацен
Му созакента кинен масқараат му масқарабоз!
Ту пйц сафедат ту ғуунч тээр, луов хуурнаат алийокен,
Ту қаад хьабйdzат, ту шанден намак, а чуон, ту нийоз!
Йи йорикард ца фираапэ, вьэ охирэ умрард мис
Дигарга чйз йу тилаапт, айшэ нозат умрэ дароз!

Тошканд, 1930 сол

СУРХУУН

Сурхуун, нийоз турд саам, нийоз,
хамбен хьитгээрдз мурд ас фалак,
Чуушч дъаадъ Симойил дирд дароз,
пйндз суомайен зээз йак ба йак!
Сурхуун ца вед арго айот, чуушч кин Симойилбек зийот,
Маапехьц ачатъ Мйрзоначот,
дек бунтэ мис маалаак хатак!
Сурхуун, ту йолат дъум танук, дъаадъам ту ар пойга' ханук,
Пйндз метътэ саавь икдис сабук,
луов ас фалак мискйн чалак!
Сурхуун ца йодъд арго батоб,
дъйд дуустата' духъман чувъоб,
Қаад чис, тулу* кйна' таноб,
чинс чис, лу нахраач хъаапарак**!
Чуудум Симойил руубаро:
– Сурхуун ва ар пойга' пиро!
Йат бенафас ас фук зибо, чуушчпуулэяам зохът так пэ так!
Шйрйн му пуц сетор нивъоз,
умрик худъой вьирд дъйд дароз,
Наай чуон ца зээзд ас рууйэ ноз, йа' дъйд садойэ
ушпалак.
Гуч тожд Симойилбек мудоум,
зээзд дадъ мукофотат йиновъ
Мардум, фукать луовет вьэ нуом,
луовет вьэ Сурхуун хъаапарак!

Харағ, 1933 сол.

*тилу

**хаапарок

28

ДЪУ БАШААНДСУУРАТ

Чис дев дъу башаандсууратэ Хугънуон* ди боғанд,
Йид йивъ тьудэ Чамшед ху хайолат, ху** дамоғанд.

Дам мээр му чигарандэ ца дъйд маакаматы шульва',
Луов пилтайэ навъ ар йи чироғдуон лапа зоғанд.

Шйрйн, ту қабуулум, ту нийозум, йи назар кин!
Муугъчум ту авенат фука вьахтум ту сироғанд!

Йам сууратхушрууйат¹ башаанд йорэ му дууст ца,
Нист хъаарэ Самарқандат, на Масковь, на ди
Роғанд!²

Гулмаамадэ Сумчевйрд йодгорийэ навъ рист:
Йам созакэ Чамшед вьэ рафйқээт, вьэ лоғанд.

Хохъдара', 18/ I 1933 сол.

*хугънуонэ

**хайоленат

¹сууратэ хушрууйат

²Масковъат на Роғанд

**ВБИСТОДЪ С. АЙНИРД,
ВЪЭ СУУРАНД СУУРУОНА'**

Нийоз саам инкилоб дъустард, ца чуугъчэ
Тайор маашард нивьесинда' ту дастуур.
Фақат фирқаайэ каммунїстэ ваардъод
Тайорчїд дис нивьесандаайэ пурзуур.
Йу каай сидз нуол чиновъ чойать замуонанд,
Ту дуонихъ хїр миғуунд лаакихът ви бенуур.
Туйат мээнаткахъенет вад, ца чуудет,
Ас Олимхуон тар Авьғуон зинда даргуур.
Сирочет дъод агар қурбуон, ғамать маак,
Въэ хуун чойтїрэ чугъч гулхел нур зуур!
Гулен навъхел – чувьуонен Точикистуон,
Ху коренен ца чууч въаадъ созата' чуур.
Ту зирйотат виродаараам фукать мааш,
Ту цем то мааштэ дъедат суодта пурнуур.
Ту духъман суод вьидьич, боша' кинаам ху,
Агар суод мойэ, саавьяам хъаастата' туур.
Пилонаам мааш асїд фук тарпиройать
Чу ичройат, ху советам чу масруур.
Ди чаатаам мааш лапата фук тар пиро зохът
Йи нуом ас марказ ас советэ маздуур.
Ачаб хушбахт, ачаб лап толэдораам,
Қатээть йат мааш айуомат маңдлисат суур.

14/ХІІ-1935 сол. Ас Сталинобод тар Самарқанд.

БЕПАДАР СУТ

Е шукр, му пїр бепадар сут,
Артаам* въэ ниғухът, дарбадар сут!

Арчирдательэ луод: – Ту ғаацтэ маажоз!
Бадбахт хубать** чаалдэ бесамар сут!

Арчирдательэ луод: – Ту дуздэ маакин!
Тойен цифтат, йу нағмагар сут.

Бемор ца бирохът агар въэ тихътов,
Фархъаст муудат, йу наавьягар сут!

Ас дуздээт ошиқэ йу бадбахт
Мааш мамлакатандэ муутагар сут!

Ангахчэ въэ каал пэ туумба сээданд,
Чамшед чаангандэ муштипар сут!

Сад шукр, въэ дуздэ пуондакенаам
То чууд чустат, йу дарбадар сут!

Сталинобод, 1935 сол.

*Артаан

**хуба'

АС ХУГЬНУОНЭ ҒААЦ ЗИВ

Фақират бой йилоч дъээдат нидъйвдовъ вудъч,
шичардум фаамт,
Халифа' мақсад ас рост мааш вьижйвдовъ вудъч,
шичардум фаамт,
Въэ маслак хъацмэпйц ғаац нихъциривдовъ вудъч,
шичардум фаамт,
Дарозбуон очэ Индуштуон ху нйвьдовъ вудъч,
шичардум фаамт,
Пигодээть девтэ каал лозум вьирйвдовъ вудъч,
шичардум фаамт!

Пиро ас инқилобен даадъ ху наан хьуувд раангтэ
мааш хуун хууд,
Йи бой йо пйр йи соландйрэ пйндзат хогъ
гьиник мис вууд,
Агар ййвь нозийуон, вьев пйндзэ
куд раангтйр гимээхътат хууд,
Вьйэ коранд цуонд рихьенат, муунчийат,
хугьнуонэ батрак мууд,
Въэ амбочандэ девард мис цирйвдовъ вудъч,
шичардум фаамт!

Рафйқ ас чавьрэ бойен мойэ Октабр халос мааш чууд,
Ху пйраам то бинээстат, камбағал сут серата' хухьнууд.
Фукать корентэ маашард ранчбар дъйд йорэ, бой дод мууд,
Азор раамат кэ нааненард, ачаб вьахтандийен мааш вууд,
Цараанг гаапентэ мурд лозим вьирйвдовъ вудъч,
шичардум фаамт,

Китоб шич хьойумат, кйна' кахой раангтйр
навйндум тйт,
Навьаафум печакат хохъаак, найум чойил,
на пуртахлйт,
Халифаат, очийат, пйр кахът му давьра'анд
каайэ фарқ [кинен] ас хйт,
На вьев фикқаст нихьуон шич редъч,
на вьев фақастата' фйт-фйт,
Йидать каам лозум ар гуор вьев рибйдовъ вудъч,
шичардум фаамт!

Бинээс дйнат, Худъойат, Мустафойат,
масчитенат, бут,
Алй гьин Фотима' каай,
пис вьировъать нур кинум вьам рут,
Ца луовд саркорэ Оғохуон,
даравь дъаадъум вьэ гээванд мут,
Фирихътаат, чаннатат, уурат,
дираангтйр пит-питат, пут-пут,
Тамуоманд макр мардум хуун сипйфтовъ вудъч,
шичардум фаамт!

6/V/1936 сол. Сталинобод.

БУ'ОР

То дедъд Амалат жиничта об суод,
Абрента бу'ор даравь ринээвд кихът.
Гулхел башаанд даравь хьикүфт сен,
Булбул вьэ хушинд даравь чирээвд кихът.
Ас паркэ дирахт савдзайен пйц
Боруонга губор даравь фирээвд кихът.
Йам фаслэ бу'ор дадъ ас ху савдза'
Арчора ту вьухъ даравь пишээвд кихът.
Меть бехъдэт хйрта чуон дадъ анчафст,
Дуус-дуус фука чйзта дадъ чи тьээвд
кихът.
Дээкуон ху башаанд замйнакенард,
Туоғменэ башаанд даравь сирээвд кихът.
Ар метьта ху боғанд арарен хээхъ
Асийуундаты фукать даравь рихъээвд
кихът.
Айвьуондэ бу'оранд савдзагуухът зохът,
Даадъ чаалдта ху доғ даравь питээвд кихът.
Фасленандэ вьев азйздэ бу'ор.
Йам фаслэ башаандат, хушийат, кор!

Тошканд, 1930 сол.

ЗИМИСТУОН

(йига)

Зимистуон сут, е холак!
Жинич кинаам гиндолак.
Ас дишйидтйр дьаадъ вьэ сйч,
Дишйид лаак маакихът олак.
Пит-пит ца кихът, вьуз кинум
Намад миғуунд вьэ молак!

Ш. Чамшед
Ас «Хутънуонэ Алифбэ».

РЙХЪТ ПУОНДТЭ ЧЙД МААМОЗ!

Рйхът пуондтэ чйд мйздовь галйз,
Артаам ца мйзч, лу вйнт ху вьйз.
Рйхтец набофт лоғат мазок,
Цуонд чойэ йа' чуугъч чуулэ қоқ.
Арго ху карат-фар ца вйрт,
Чйдта йу йакборать зидйрт.

Ш. Чамшед
Ас «Хутънуонэ Алифбэ».

БУ'ОР

(ас навь)

Бу'ор ху каал даравь дивихьт,
Бубубаак даравь ривьихьт.
Гуленен даравь хьикифт,
Тарманен даравь нихихьт.

Дъу метьгата бу'ор суод,
Гармэ маашард дичор суод,
Кууата' даахьт гулзор суод,
Чиғузчак даравь дивихьт.

Хйр ху нуур даравь зивьээст,
Жиниченэ фук бинээст.
Мардум ху хьйч даравь зивьээст,
Қозат гьаач даравь ривьихьт.

Му виро зимцард хьоч дъуовд,
Луодэ: – Шодигалбел луовд
Шичаам дъод йуғат фирууғч,
Саттаам вьам садо ниғихьт.

Чил руузга сат туудъ сафед,
Му пйллаайен вууд азед.
Башаанд мағдзуончгэ наред,
Халосен сат ас руушт пихьт.

Ас «Хугьнуонэ Алифбэ» ғуллайен чаат.

Ҷ. Шамбезода, Мусрифшойиф, Бандйшойиф.
Сталинобод – Тошканд 1931.

АФЙУУНИЙЕН СОЗАК

Афйуунийен пурхайол,
Тар йакдигар қйлат-қол,
Луовента: – Маашаам убол!
Сад вой аз ғамзагар!

Афйуунийен пэ нээхен,
Ху вйгьдзта дьен ху пээхен!
Тар йакдигарта кээхен,
Сад вой аз ғамзагар!

Афйуунийенен хароб,
Амехьаайен дар азоб,
Тар тйждовьен истироб,
Сад вой аз ғамзагар!

Вьев тйждовь чой тар ғичйид,
Афйуунтэ дьен боғ то чйид,
Вьев гьин ас вьев суод чи тйид,
Сад вой аз ғамзагар!

Афйуунэ кихьт ху вьеруон,
Дуздира дадъ суод кахьуон,
Афйуунтэ дьйид ху танбуон,
Сад вой аз ғамзагар!

Ас «Хугьнуонэ Алифбэ». Муаллиф нуом нист.

ЗАРБАДОР

Фукатъяам мааш зарбадор,
Артаам вьизуонат ху кор.
Аз шуматгийяам безор,
Офарйн зарбадорен!

Сааракать мааш андидзаам,
Ху лйлписуон пинидзаам.
Ас ху зимцен чээридзаам,
Офарйн зарбадорен!

Дзул то ката' зарбадор,
Ас фук пиро чаам ху кор,
Ас тамбаленаам безор,
Офарйн зарбадорен!

Мааш касбкор* зарбадорэ,
Нистаам парвьойэ нозэ,
Дээкуонард дъаадъяам йорэ,
Офарйн зарбадорен!

Мааш пуухьок арааканд нист,
Ас корта мааш гурм на' пист!
Тамбаленен даркор нист,
Офарйн зарбадорен!

Ас «Хутънуонэ Алифбэ». Муаллиф нуом нист.

ЧАХЬ ФЭЭЛ

Мааш чахь шат,
Чуудэ қат-қат!
Товтийэ дъод
Ас чухь абрат!

Беморэ ту живьчгэм, ғамэ кор каайат вьузум каай?
Лап дарбадарум, чойэ қарор каайат вьузум каай?
Ас хьочэ рақйб вьахтэ вьирйвдовъать йилоч нист,
Ей бепадарен, баайат кинор каайат вьузум каай?
Даргондэ ху даамдъээд меть хахъать ғавьго,
Йам чаалакат пойгаат кицор каайат вьузум каай?

ДУУСТ

Дууст, амехьяам тутэ навькота' вьуз,
Аз ту живьччйд накинум тууба' вьуз!
Арабенен арраанг хьацтэ ди ца,*
Дойимувьахтум ту тйр тухьна' вьуз.
Ту авенум тьудата' пйрум сут,
Ди гумуон маак [ту] ғалум бачча' вьуз.
Фукатьен хьудъч: Ту авенум чағзак,
Шичта чирдать ди кинум баана' вьуз?!
Човьидуон умр вирйм Хизр миғуунд,
Турд ца саавьум ага амсойа' вьуз.
Бешак, Лайли му чаат мачнуун суод,
Мев ху цемен ца кинум сурма' вьуз!
Луодум: Е чуон, ту авен Нодир мууыч!
На, йи баатээть вьэ кинум зинда' вьуз!
*Арабен раангтэ ди хьацтийен ца,

Тарҷумаи ҳоли мухтасар

Нодир Шанбезода (номи асли **Чамшед Шанбезода**), шоири боистеъдоди тоҷик, 20 июни соли 1908 дар кишлоқи Тингхони ноҳияи Шохдара, Вилояти Худмуктори Бадахшони Кӯҳӣ таваллуд шудааст ва 10 майи соли 1990 дар ш. Душанбе вафот кардааст.

Аввал дар мактаб-интернати ш. Хоруғ ва баъдан дар мактаби ҳизб ва шӯрои ш. Душанбе таҳсил кардааст. Соли 1931 ба сафи ҳизби коммунист дохил шудааст. Дар соли 1932 дар ш. Топшканд дорулфунуни Осиемиёнагии коммунистӣро хатм кардааст. Котиби комитети ҳизбии ноҳияи Шуннон, мудирӣ шӯъбаи матбуот ва интишороти комитети ҳизбии Вилояти Худмуктори Бадахшони Кӯҳӣ, мудирӣ шӯъбаи Комитети марказии Ҳизби Коммунистии Тоҷикистон, сардори Главлит (Комитети оид ба корҳои матбуот), раиси комитети иҷроияи ш. Душанбе буд. Аъзои иттифоқи нависандагони Иттифоқи Республикаҳои Советии Сотсиалистӣ (Иттиҳоди Чамӯҳири Шӯравии Сотсиалистӣ) ва хабарнигори рӯномаҳо ва маҷаллаҳо низ буд. Ба ғайр аз ин дар дигар вазифаҳо ҳам кор кардааст. Дар солҳои охири умр корманди Сарредаксияи Энциклопедии Советии Тоҷик буд. Аввалин шеърҳои ӯ дар солҳои 30-ум ба таъб расидаанд. Соли 1936 нахустин маҷмӯаи шеърҳоиаш «Гуғунчаи Бадахшон» зери таҳрири С. Айни чоп шуд. Минбаъд шеърҳои ӯ дар маҷмӯаҳои «Гулгунча» (ба забони шунноӣ), «Аз Бомӣ Чаҳон», «Қуллаҳои Бадахшон», «Таронаи нур», «Саховат», «Навои Бадахшон», «Мунтахабот», «Армуғони дил», «Силсилаи Бадахшон», «Тарози дил» ва ғайра гирд оварда шудаанд. Дар таълифи «Алифбои Шунноӣ»-и солҳои 1930-ум чун яке аз муаллифони иштирок кардааст.

Ч. Шанбезода ҳамчун шоири суруднавис ҳам машҳур аст. Ба бисёр шеърҳои ӯ бастакорони касбиву ҳофизони халқии тоҷик оҳанг бастаанд. Сурудҳои «Рубоии дӯстӣ», «Дилбари раъно ман», «Мактуби чонона», «Баҳори Бадахшон» ва дигар ҳоло ҳам дар иҷрои сарояндагони тоҷик садо медиҳанд.

Осори шоирони Озарбойҷон, Қазоқистон ва Арманистон – Р. Ризо, С. Муқанов, М. Ҳакимов, А. Дуйсенбиев, А. Исаакянро ба забони тоҷикӣ гардондааст. Ч. Шанбезода аз тағрибгарони осори классикони тоҷику форс мебошад. Ашъори устодони машҳури сухани форсу тоҷик Ҳофизӣ Шерозӣ («Қуллӣёт»), Сайидои Насафӣ («Маҷмӯаи ашъор»), Эраҷ Мирзоро («Ашъори баргузид») нашр кардааст.

Омодакунандаи чопи афсонаи безаволи «Ҳазору як шаб» ва яке аз муҳарирони чопи «Шохнома»-и Абулқосим Фирдавсӣ буд. Тарҷумаи тоҷикии достони «Паҳлавони пӯсти палантпӯш»-и Шота Рустовалии Гурҷистон низ ба қалами ӯ тааллуқ дорад.

Мақолаҳои оид ба эҷодиёти шиғоии халқи Бадахшон ҳам дорад. Масалан, асаре ки дар хусуси эҷодиёти шоири халқӣ Қудрати Шунноӣ, ки дар маҷаллаи «Садои Шарқ» чоп шуда буд.

Давлати Тоҷикистон бобати корҳои ба наъфи халқаш борҳо ба ӯ Номҳои сазоворӣ ба эҳтиром ва қадр (грамотаҳо) ва Аломатҳои қадршиносӣ (медалҳо)-и Ҳаяти Раёсаи Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дода буд.

Роҳи шоир чун хиёбони Рӯдакии шаҳри Душанбе, (ки қаблан хиёбони Ленин ном дошт), ҳамвор набуд. Дар баъзе шеърҳои ҷавонӣ талаботе ки беш аз шароити воқеавӣ буданд, ба назар мерасанд. Лекин таърихро наметавон ки ислоҳ кард ва ҳар он чи амалан буд, бояд ошкор ва дуруст инъикос шавад.

Бо ҳамаи хислатҳо, амалҳо ва эҷодиётҳои Чамшед Шанбезода шахси барҷаста, боистеъдод, маъруф буд ва метавон ӯро чун тахаллусаш Нодирӣ замони худ шумурд. Бар хилофи одамони кӯтоҳандеш, ки ҳазойини маънавии халқи худро нобуд мекарданд, забону адабиёти халқи худро равнақ намедоданд, мероси гаронбаҳои таърихан маҳфузмондари истифода намебуданд, намебаранд ва нахоҳанд бурд, кори устод Чамшед Шанбезода маҷмӯаи дуруст ва самти он сӯйи инкишоф буд.

Вақти он расидааст, ки **Хонаи ёд**, яъне музей (**ё гӯшаи хотирот** дар китобхонае) барои ин устоди сухан ва ходими чамбиягии Тоҷикистон ташкил шавад, то ки осори ӯ дар як ҷое чамъ шавад ва мавриди омӯзиш ва тадқиқ қарор гирад. Агар китобхонаи нав, ё кӯпуки нав, ё хиёбони наво дар Тоҷикистон ба номи ӯ мешуд, ин ба ҷашни садуюксолагии ӯ тӯҳфаи ҳубе мебуд.

Рафиқи азиз! Вақте ки Шумо ба мутолеаи ин китоб сарф кардед, бигзор шавқ аз гузаштанаш баробар ба гуфтаи зери Ҳофиз бошад:

Авқоти хуш он буд, ки бо дӯст ба сар рафт,

Боқӣ ҳама беҳосиливу беҳабарӣ буд!

Алигавҳар Бахтоваршоев, 09 март соли 2009.

Сухани қадршиносӣ: Барои манобеъ ва кори тасҳеҳи китоб ба рафиқи азиз Қурбонов Хушқадам сипосгузorem.

ТАКМЙДДЪОДЪЧИН АЛИФБО ХУГЬНУОНЭ ЗИВАРД

Бйсту ашт арф ас руусэ алифбо:

А а	Б б	В в	Г г	Д д	Е е	Ж ж	З з	И и
Й й	К к	Л л	М м	Н н	О о	П п	Р р	С с
Т т	У у	Ф ф	Х х	Ц ц	Ч ч	Ш ш	Ъ ъ	Ь ь
Э э								

Цавор кириллий арф: F f К к Ч ч Й й

Дъйс арабэ адад: 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Махсуус алуоматен:

(холи чой), ! (хигоб), " (нохуунак), % (ас садэ),
 (чаап қавьс), - (тарэ), — (тирэ),) (хез қавьс),
 , (вергул), . (нуқта'), / (таксім), : (дъунуқта'),
 ; (нуқтавергул), ? (савьол), _ (таговхаат), ' (апостроф),
 + (чам), = (баробарэ), § (баандсозэ), № (шумора').

Махсуус алуоматенэ иловьягэ:

(савьдо шумора'), \$ (доллар), & (савьдо йо),
 * (хьитээрдак), @ (савьдо эт), [(ростнуоуь чаап қавьс),
] (ростнуоуь хез қавьс), ^ (ғээвак), ` (зарба'),
 { (чаап чувтируоуь қавьс), | (қойим порча'), \ (чипалэ хаатак),
 } (хез чувтируоуь қавьс), ~ (тилда йо чуохьяк), < (камэ),
 > (зийодэ), © (муьаллиф акқ), ® (ифз).

Шартэ алуоматен дароз овьозенард калйма охиранд:

аа = а'; уу = у'.

Шартэ алуоматен чуфт амвьасл (диграф) арфенард:

вьвь = вь'; тьть = ть'; хьхь = хь'.

ТАКМЙДДЪОДЪЧИН ИМЛО АЛИФБО

ХУГЬНУОНЭ ЗИВАРД

Сйву ду мустақил арф ба иловайи дъйс дуовьо йо амвьасл урууф:

А а [a]	Аа аа [a:]	Б б [b]	В в [v]	Вь вь [w]	Г г [g]	Гь гь [γ]
Д д [d]	Дз дз [dz]	Дъ дъ [ð]	Е е [e:]	Ж ж [zh]	З з [z]	И и [i]
Й й [j]	К к [k]	Л л [l]	М м [m]	Н н [n]	О о [o]	П п [p]
Р р [r]	С с [s]	Т т [t]	Ть ть [θ]	У у [u]	Уо уо [ü]	Уу уу [u:]
Ф ф [f]	Х х [kh]	Хь хь [h]	Ц ц [ts]	Ч ч [ch]	Ш ш [ʃ]	Ъ ъ
Ь ь	Э э [ə]	Ээ ээ [ə:]	F f [ǰ]	К к [q]	Ч ч [ʒ]	Й й [i:]

Сарсухан ба нашри дуввум	3
Сарсухан ба нашри аввал	8
Созен	
Ғаацғидья' боғ	12
Цицапиц	13
Ту йо ту наан қатэ гаап	15
Бойат, эшуонат, батрак вьахтэ калхоз ташкйлдъээданд	16
Хохьдара' шитойэ	19
Балвьот ғааш	20
Уо пйр	22
Зимистуон	24
Кйнаат навь мактаб	25
Бесавьодэ нестчйд даркор	26
Офарйн, руушт аскарен	27
Масқарабоз	27
Сурхуун	28
Дъу башаандсуурат	29
Вьистодъ С. Айниард	30
Бепадар сут	31
Ас хугьнуонэ ғаац зив	32
Бу'ор	34
Зимистуон (йига)	35
Рйхьт пуондтэ чйд маамоз	35
Бу'ор (ас навь)	36
Афйуунийен созак	37
Зарбадорен	38
Чахь фээл	39
Беморэ ту жйвьчгэм	39
Дууст	39
Мухтасар тарчумаи ол	40
Замйма'	42

ШАНБЕЗОДА

Ҷамшед

(Шанбезода Нодир)

Гулғунча

Маҷмӯъаи шеърҳо ба забони шугнонӣ.

Нашри севвум ба иловаи шеърҳо аз маҳзанҳои дигар. Шеърҳо аз алифбои лотинӣ ба алифбои тақмилшудаи шугнонӣ баргардонда шудаанд.

Пешуфторҳо ва тарҷумаи ҳоли муҳтасари

Шанбезода Ҷамшед ба забони тоҷикианд.

Замима: Алифбои тақмилшудаи шугнонии

муҳаррир, ки пойааши ҳуруфи кириллӣ аст.

Маҷмӯъа 44 саҳифа дорад.

Муҳаррир ва ношир

н. у. ф. м. Бахтоваршоев А. Ш.

Мусаҳеҳ н. у. з. Курбонов Х.

Нашри дуввум ш. Киев – с. 2009

Нашри севвум ш. Киев – с. 2012

Пешниҳодот ба нишонии зер фиристода шавад:

aligawhar07@mail.ru

Ш-19 Шамбэзода' Ҷамшед

(Таҳаллус – Шамбэзода' Нодир)

Гулғунча' / Созен ҳуғнуонитэ. Чопэ тайора'

чууҷ А. Бахтоваршоев. – Кийев –

Шахсэ ибтикорот – с. 2012.- 44 с.